

ЩОДО ДЖЕРЕЛ І ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

Здійснено аналіз законодавства і наукових праць, виокремлено поняття «джерела формування статутного капіталу» та «формування статутного капіталу». Розглянуто проблеми, які виникають під час визначення цих понять. Проаналізовано зміст поняття «статутний капітал». На підставі думок науковців розкрито поняття «формування статутного капіталу».

Вивчено процес формування статутного капіталу та виокремлено його ознаки. Акцентовано на етапах формування статутного капіталу, пояснено їх сутність.

Ключові слова: *статутний капітал, акціонерне товариство, джерела формування статутного капіталу, порядок формування статутного капіталу.*

Постановка проблеми. Статутний капітал є майновою основою акціонерного товариства (далі – АТ). Заснування й основи організації АТ залежать від формування статутного капіталу в ньому, чим зумовлюють важливість цього питання. Поняття «статутний капітал» визначено у законодавстві, проте законодавець неоднаково підходить до його визначення. Джерела формування статутного капіталу встановлені у різних законодавчих актах. Засновникам варто знати джерела та порядок формування статутного капіталу АТ.

Стан дослідження. Визначенню поняття «формування статутного капіталу» в науковій літературі не приділено належної уваги, проте питання формування статутного капіталу АТ досліджувалось такими науковцями, як: О. В. Гарагонич, М. С. Морозова, Р. А. Слав'юк, Г. В. Смолин та ін. Варто узагальнити думки, які висловлювали ці науковці у своїх працях, та запропонувати внесення відповідних змін до законодавства.

Метою статті є визначення понять «статутний капітал», «джерела формування статутного капіталу» та розгляд етапів формування статутного капіталу АТ.

Виклад основних положень. Для повнішого викладу матеріалу необхідно виокремити визначення таких понять, як «статутний капітал», «формування статутного капіталу». Насамперед потрібно

визначити поняття «статутний капітал». У ст. 83 Господарського кодексу України (далі – ГК України) зазначено, що статутний капітал – сума вкладів засновників та учасників господарського товариства [1].

У ст. 155 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) зазначено, що статутний капітал АТ утворюється з вартості вкладів акціонерів, внесених унаслідок придбання ними акцій [2]. Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про акціонерні товариства» (далі – ЗУ «Про АТ»), статутний капітал – це капітал товариства, що утворюється з суми номінальної вартості всіх розміщених акцій товариства [3]. Варто зазначити, що у Словнику фінансово-правових термінів за редакцією Л. К. Воронової наведено аналогічне визначення, як і у ЦК України, зокрема статутний капітал АТ утворюється з вартості вкладів акціонерів, внесених унаслідок придбання акцій [4, с. 462].

Аналізуючи вказані тлумачення поняття статутного капіталу, можна зробити висновок, що законодавець неоднаково підходить до визначення цього поняття. Визначення, яке наведене у ст. 155 ЦК України, є найбільш вдалим. Вважаємо, що для однакового розуміння й тлумачення поняття «статутний капітал» необхідно внести зміни до законодавства шляхом визначення поняття аналогічно до ЦК України.

Поняття «формування статутного капіталу» є складнішим і в законодавчому, і в науковому значенні. В українській доктрині господарського права питанню формування статутного капіталу не приділено належної уваги. У вітчизняній науці практично немає фундаментальних досліджень, присвячених правовим аспектам формування майнової основи господарської правосуб'єктності АТ [5, с. 31].

Р. А. Слав'юк у своїй книзі виокремлює тему формування статутного капіталу та зазначає, що статутний капітал відображає власні джерела формування активів і власність АТ як юридичної особи [6, с. 124]. Варто вказати, що автор не виокремлює поняття «формування статутного капіталу», а суто зазначає порядок формування статутного капіталу. Аналізуючи законодавчі визначення поняття «формування статутного капіталу», можна дійти висновку, що в законодавстві немає чіткого визначення поняття «формування статутного капіталу». Як зазначає О. В. Гарагонич формування статутного капіталу є складним юридичним складом, який охоплює публічно- та приватно-правові елементи – юридичні факти [5, с. 32].

Отже, формування статутного капіталу – це процес утворення майнової основи шляхом придбання акцій, яка охоплює гарантії для кредиторів. На нашу думку, необхідно вказане поняття визначити у законодавстві, що дасть змогу значно поліпшити правові аспекти формування майнової основи АТ.

Джерела формування статутного капіталу – це те первинне майно, яке становить основу статутного капіталу. В загальному законодавстві не виокремлює чіткого визначення та не вживає поняття «джерела формування статутного капіталу», але для ліпшого розуміння цього поняття, необхідно його проаналізувати та виокремити загальні аспекти джерел формування статутного капіталу.

Як зазначено, конкретного визначення поняття «джерела формування статутного капіталу» в законодавстві немає. У ст. 140 ГК України, вказано, що джерелами формування майна суб'єктів господарювання є: грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом [1]. О. В. Гарагонич зазначає, що джерелом формування статутного капіталу АТ можна визначити вклади акціонерів, з яких і утворюється статутний капітал [5, с. 31].

Вважаємо, що варто доповнити положення ст. 140 ГК України та внести у законодавство зміни шляхом надання визначення поняття «джерел формування статутного капіталу» як вклади (внески) засновників АТ, якими здійснюють оплату вартостей акцій за номінальною вартістю.

На нашу думку, необхідно проаналізувати норми законодавства щодо вкладів (внесків), які є джерелами формування статутного капіталу. Відповідно до ст. 13 ЗУ «Про АТ», вкладями учасників та засновників товариства до статутного капіталу можуть бути гроші, цінні папери, інші речі, або майнові чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку [3]. У ст. 86 ГК України визначено такі вклади учасників та засновників господарського товариства, як будинки, споруди, обладнання й інші матеріальні цінності, цінні папери, права користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, а також інші майнові права (включаючи майнові права на об'єкти інтелектуальної власності), кошти, в тому числі в іноземній валюті [1]. У законодавстві перелік вкладів (внесків) учасників і засновників товариства не є вичерпним. Проаналізувавши законодавство стосовно переліку вкладів, варто зазначити, що законодавець встановлює невичерпний перелік майна, яке може бути використане як джерело формування статутного капіталу.

Аналізуючи законодавство щодо формування статутного капіталу АТ, необхідно виокремити специфіку формування статутного

капіталу. О. В. Гарагонич зазначає, що АТ – єдина організаційно-правова форма господарських організацій, формування статутного капіталу якої здійснюється з використанням відповідного фінансового інструмента – акції [5, с. 31]. Ми погоджуємося з цим науковцем, оскільки, з огляду на правовий статус АТ, його капітал поділений на визначену кількість часток, які посвідчуються акціями.

Згідно з ч. 1 ст. 155 ЦК України, статутний капітал формується з вартості вкладів засновників, унаслідок придбання ними акцій [2]. Отже, зважаючи на це законодавче твердження, необхідно зазначити, що джерелом формування статутного капіталу є акція. У ст. 9 ЗУ «Про АТ» зазначено, що для створення АТ засновники повинні провести приватне розміщення його акцій. У разі заснування АТ його акції підлягають розміщенню виключно серед його засновників шляхом приватного розміщення [3].

Як зазначалось, формування статутного капіталу АТ є специфічним і складним явищем. Тому джерела формування статутного капіталу АТ вирізняються своєю специфікою. Однією зі специфічних ознак є те, що формування статутного капіталу здійснюється за допомогою акцій, які підлягають приватному розміщенню, після чого засновники мають здійснити оплату вартості акцій. Відповідно до ст. 11 ЗУ «Про АТ», оплата акцій може здійснюватися грошовими коштами, цінними паперами (крім боргових емісійних цінних паперів, емітентом яких є засновник, та векселів), майном і майновими правами, нематеріальними активами, що мають грошову оцінку [3]. У законі також встановлено обмеження щодо оплати акцій, а саме оплата вартості не може здійснюватися шляхом прийняття на себе зобов'язань з виконанням для товариства робіт або послуг [3]. Цей перелік, на відміну від переліку, встановленого в Законі України «Про господарські товариства» та ГК України, є вичерпний.

Отже, перелік майна, яким можна здійснити оплату акцій, і який відповідно передбачений у ст. 11 ЗУ «Про АТ» [3], це й є джерела формування статутного капіталу.

Також однією із специфічних ознак джерел формування статутного капіталу є те, що оплата вартості акцій здійснюється за відповідною ціною. Згідно з п. 2 ст. 11 ЗУ «Про АТ», оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування АТ, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості [3]. Відповідно до п. 16 Положення про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при заснуванні АТ, ринкова вартість майна (крім емісійних цінних паперів, які перебувають в обігу на фондових біржах) та/або майнових прав, внесених як оплата вартості акцій, визначається на засадах незалежної

оцінки, проведеної відповідно до законодавства про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність [7]. Указані норми встановлюють відповідні ознаки, якими повинні бути наділені джерела формування статутного капіталу АТ.

Порядок формування статутного капіталу є важливим питанням при створенні АТ як суб'єкта підприємницької діяльності. Аналізуючи це питання, насамперед необхідно виокремити правові джерела регулювання й умови формування статутного капіталу, визначити та проаналізувати етапи формування статутного капіталу. О. В. Гарагонич указує, що порядок формування статутного капіталу є доволі складним і довготривалим процесом, тому правове регулювання порядку формування статутного капіталу АТ є специфічним. Специфіка правового регулювання порядку формування статутного капіталу АТ спрямована на забезпечення його стабільності на основі узгодження приватних і публічних інтересів засновників, товариства і держави [5, с. 32]. Необхідно погодитись із думкою вказаного науковця, оскільки процес формування статутного капіталу є доволі складним та охоплює засновників (акціонерів), державу у виді органу, який виконує реєстраційну і контрольну функції, та АТ як суб'єкта правовідносин.

Правове регулювання порядку формування статутного капіталу АТ установлене в ЗУ «Про АТ», Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» (далі – ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок») [8], також відповідні етапи формування регулюються Положенням про порядок реєстрації випуску акцій при заснуванні АТ [7]. Відповідно до ч. 3 ст. 9 ЗУ «Про АТ», засновниками може укладатися засновницький договір, у якому визначаються порядок провадження спільної діяльності щодо створення АТ, кількість, тип і клас акцій, що підлягають придбанню кожним засновником, номінальна вартість і вартість придбання цих акцій, строк і форма оплати вартості акцій, строк дії договору [3]. Згідно з цим положенням, засновники можуть укласти засновницький договір, яким домовляються про конкретні умови формування статутного капіталу. О. В. Гарагонич вважає, що порядок формування статутного капіталу АТ встановлюється також статутом товариства [5, с. 32].

Зауважимо, що формування статутного капіталу є тривалим процесом. У ч. 5 ст. 9 ЗУ «Про АТ» визначено етапи створення АТ і передбачено, що формування статутного капіталу розпочинається з прийняття зборами засновників рішення про створення та про приватне розміщення акцій, після цього засновники повинні пройти декілька етапів: подання відповідної заяви на реєстрацію випуску акцій до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку,

реєстрація та присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів, приватне розміщення акцій серед засновників та відповідно оплата засновниками товариства вартості акцій [3]. Після здійснення вказаних етапів статутний капітал є частково сформований. Останній етап охоплює затвердження установчими зборами результатів приватного розміщення акцій і затвердження статуту. Отже, момент завершення формування статутного капіталу та момент затвердження статуту АТ відбувається одночасно.

Перед аналізом основних етапів формування статутного капіталу необхідно виокремити умови формування статутного капіталу. О. В. Гарагонич зазначає, що вихідні умови формування статутного капіталу АТ визначаються у прийнятому зборами засновників товариства рішенні про приватне розміщення акцій. Учений наводить відомості, які повинні міститися у такому рішенні, а саме: дату проведення зборів засновників, відомості про засновників, визначене засновниками місцезнаходження АТ, мету діяльності, розмір статутного капіталу, загальну кількість акцій, номінальну вартість акцій, тип, клас, форму акцій тощо [5, с. 32]. Ми вважаємо слушним погляд ученого, а також зауважимо, що відповідно до ЗУ «Про АТ», умови формування статутного капіталу можуть визначатися також у засновницькому договорі, у випадку прийняття окремого рішення про укладання засновницького договору [3].

Також варто зазначити, що законодавець виокремлює конкретну форму і зміст рішення про створення АТ та про приватне розміщення акцій. У п. 2 ч. 1 Розділу II Положення про порядок реєстрації випуску акцій при заснуванні АТ [7] вказано, що рішення про створення товариства та рішення про приватне розміщення акцій оформляється протоколом, який повинен бути засвідчений підписом керівника і печаткою (у разі наявності) засновника та/або підписами голови і секретаря зборів засновників.

Отже, з огляду на вказану інформацію, першим етапом формування статутного капіталу АТ можна вважати проведення зборів засновників, на яких приймають рішення про створення товариства та приватне розміщення акцій. Наступним етапом формування статутного капіталу АТ є подання заяви та відповідно всіх документів, зокрема рішення про створення та приватне розміщення акцій до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Після реєстрації комісія видає тимчасове свідоцтво про реєстрацію випуску акцій, яке є підставою для присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера, укладання з Центральним депозитарієм цінних паперів договору про обслуговування випусків цінних паперів та оформлення й депонування

тимчасового глобального сертифіката. О. В. Гарагонич зазначає, що акції як об'єкти майнових правовідносин з'являються саме з моменту реєстрації їх випуску [5, с. 33].

Відповідно до ч. 10 ст. 6 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок», обіг акцій дозволяється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій [8]. Ми вважаємо, що акція на цьому етапі є засобом формування статутного капіталу, адже після отримання тимчасового свідоцтва про реєстрацію засновники повинні провести приватне розміщення акцій та здійснити відповідну оплату. Згідно із ч. 4 ст. 28 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок», перше розміщення акцій АТ є виключно приватним серед засновників [8]. О. В. Гарагонич зазначає, що, встановлюючи такий спосіб розміщення, законодавець має на меті унеможливити зловживання на цьому етапі, оскільки засновники можуть використовувати заснування АТ для акумулювання коштів інвесторів у своїх цілях [5, с. 33].

Важливим чинником під час оплати акцій є ціна. Законодавець встановлює норми стосовно загальної вартості акцій, які розміщуються, та до майна, яким було здійснено оплату акції. Загальна номінальна вартість розміщених акцій не може бути меншою, ніж мінімальний розмір статутного капіталу товариства на дату створення (реєстрації) АТ [7]. Оплата вартості акцій, що розміщуються під час заснування АТ, не може здійснюватися за ціною, нижчою від їх номінальної вартості [3]. О. В. Гарагонич акцентує на зловживаннях засновників під час розміщення акцій. Так, засновники мають змогу штучно завищувати ціни на акції, практично безконтрольно вносити як оплату за акції нематеріальні активи [5, с. 33]. Ми погоджуємося з науковцем, та зауважуємо, що законодавець вживає заходів, щоб мінімізувати зловживання засновників (акціонерів). Зокрема варто зазначити, що одним із указаних заходів є надання копії акта оцінки майна або звіту про оцінку майна щодо коштів, які були внесені під час реєстрації звіту про результати приватного розміщення акцій.

Завершальний етап формування статутного капіталу полягає в проведенні установчих зборів і затвердженні на них результатів приватного розміщення акцій. Результати затверджуються у формі звіту. Відповідно до ч. 10 ст. 6 ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок», обіг акцій дозволяється після реєстрації Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій [8]. На нашу думку, тільки після цього можна вважати акцію об'єктом майнових

відносин, адже лише з моменту реєстрації випуску акцій та видачі свідоцтва про реєстрацію випуску акцій засновники АТ мають змогу розпоряджатися акціями.

Висновки. Проаналізувавши наукові праці та законодавство стосовно джерел і порядку формування статутного капіталу, ми зауважили на деякі проблеми цієї теми й пояснили суть таких понять, як «статутний капітал», «формування статутного капіталу» та «джерела формування статутного капіталу», також було розкрито певні ознаки статутного капіталу.

Виокремлюючи важливість визначення поняття «формування статутного капіталу», ми пропонуємо розуміти його як процес утворення майнової основи шляхом придбання акцій, яка охоплює гарантії для кредиторів. Важливим є визначення джерел формування статутного капіталу АТ. Ми пропонуємо визначення поняття «джерела формування статутного капіталу АТ» як вклади (внески) засновників АТ, якими здійснюють оплату вартостей акцій за номінальною вартістю. Розглядаючи певні проблеми, варто зауважити, що вказана тема потребує подальшого дослідження й аналізу.

1. Господарський кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Цивільний кодекс України, прийнятий 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

3. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

4. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Л. К. Воронової. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2011. – 558 с.

5. Гарагонич О. В. Формування статутного капіталу акціонерних товариств / О. В. Гарагонич // Вісник Академії адвокатури України. – 2015. – Т. 12. – Ч. 3 (34). – С. 30–38.

6. Фінанси підприємств: навч. посібник / Р. А. Слав'юк – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 460 с.

7. Положення про порядок реєстрації випуску (випусків) акцій при застосуванні акціонерних товариств: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.05.2014 р. № 692 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0642-14>

8. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

Туркот О. А., Рурак В. С. Касательно источников и порядка формирования уставного капитала акционерного общества

Произведен анализ законодательства и научных трудов, выделены понятия «источники формирования уставного капитала» и «формирование уставного капитала». Рассмотрены проблемы, возникающие при определении данных понятий. Толкуется понятие «уставной капитал». На основании мнения ученых трактуется понятие «формирование уставного капитала». Рассмотрен процесс формирования уставного капитала и выделены его признаки. Особое внимание сосредоточено на этапах формирования уставного капитала, раскрывается их сущность.

Ключевые слова: *уставной капитал, акционерное общество, источники формирования уставного капитала, порядок формирования уставного капитала.*

Turkot O. A., Rurak V. S. On the issue of sources and procedure of the formation of the authorized capital of a joint-stock company

A joint-stock company is one of the best organizational and legal forms for investments. In this regard, investors need to know about objects, which can be investments into the authorized capital. Therefore, the authors define the concept of «sources of the formation of the authorized capital» and «the formation of the authorized capital», as well as the order of the formation of the authorized capital of the joint-stock company. The analysis of the legislation, the scientific papers concerning the sources and the formation of the authorized capital and the concept of «authorized capital» is made in the article. The authors have defined the concept of forming the authorized capital «as the process of the formation of the property basis by means of purchase of shares, which includes guarantees for lenders. In addition, the authors have defined the concept of «sources of the formation of the authorized capital» as deposits (investments) of the joint-stock company promoters, by which the payment of the shares cost at the par value is carried out.

Based on the legislation and statements of scientists, it is proposed to amend the legislation regarding definitions: «sources of the formation of the authorized capital» and «the formation of the authorized capital». The procedure for the formation of the authorized capital is the order of the creation of the joint-stock company. The authors distinguish the following stages of the formation of the authorized capital of the joint-stock company: shareholders' meeting, at which they take a decision on the establishment of the company and private stock floatation; submission of the application and all documents, including the decision on the creation and private placement of shares to the National Securities and Stock Market Commission. After the registration, the Commission issues a temporary certificate of registration of shares. After obtaining a temporary registration certificate, a share takes the part of the tool of forming the authorized capital, because after receiving the specified certificate promoters must carry out a private placement of shares, and make the appropriate payment.

Key words: *authorized capital, joint-stock company, sources of formation of authorized capital, procedure of formation of authorized capital.*

Стаття надійшла 2 листопада 2017 р.